

Touha

Protože touha je obsahově složitý intrapsychický fenomén, v psychologii zaměřené na studium chování nelze o ní najít vůbec nic a v introspekcionalisticky orientované psychologii jen velmi málo. Proto více o touze jako o zvláštním druhu zážitku najdeme spíše v beletrii a zejména v poezii než v odborné literatuře psychologické.

Pokud psychologové o touze psali, zdůrazňovali, že je to pocit spojený se snahou či tendencí vycházející z nedostatku. Toužit po něčem znamená chtít něco, co jedinci chybí a to obecně (např. aby ho někdo miloval) nebo nyní (např. milovaná osoba, po níž se mu stýská).

Třídění slov vyjadřujících různé emoce vedlo k závěru, že existují city, které mají co činit s odloučením, a že k této kategorii patří vedle „smutné lásky nešťastných“ také osamělost-smutek, touha, stesk po domově a nejistota (C. A. Lutz, 1986). Touha má cosi společného se smutkem, osamělostí a nejistotou a touha po domově, jak se soudilo později, souvisí s pocitem bezpečí, který je úzce vázán na pocit domova.

Zásadně je touha zaměřená buď na minulost (deaktivující, utlumující stesk po něčem, co bylo a už se nevrátí), nebo je zaměřena na budoucnost (např. touha po lepším životě, která je aktivující a spojuje často se střídáním naděje a obavy). Touha je tedy reakcí na nějaký psychický deficit v širokém slova smyslu a je to komplexní emocionálně snahová reakce na nějaký nedostatek, jehož zdrojem může být tělo (hlad vyvolává touhu po jídle), nebo duše (touha po jistotě, uznání), resp. může mít psychofyzilogický zdroj, jako má touha sexuální, pokud je složkou erotiky a nikoli

jen nutkavou tendencí k odreagování sexuálního napětí.

Touha jako zvláštní zážitek je spojena s imaginací, zejména se sněním, vzpomínkami, s fantazií a s řadou pocitů různého druhu (touha zaměřená do minulosti – stesk po něčem – je vždy bolestná). Nejlépe byl tento duševní stav vyjadřován v básnických obrazech; Otokar Březina v básni Agonie touhy (ze sbírky Tajemná dálka) nebo v básni Tys nešla (ze sbírky Svítání na západě) stesk vyjadřuje těmito působivými slovy: „čas vadl, růže mé chřadly, vína má hořkla, rudla má světla, / a sny, jež jsem ti naproti vyslal, se vrátily teskný a němý“.

Více pozornosti věnovali psychologové druhu touhy, která se nazývá nostalgie a bývá chápána obvykle úzce jen jako touha či stesk po domově. Může to však být případ touhy po minulosti vůbec, např. předmětem či obsahem nostalgie mohou být i „staré zlaté časy“, „ztracené mládí“ atd. Nostalgie všeho druhu jsou častým předmětem písní a básní, které opět v básnických obrazech vyjadřují jejich složitý duševní obsah výstižněji než plochý psychologický popis. František Halas v básni Já se tam vrátím vyjadřuje stesk po kraji: „Ty můj kraji, ty mé bezpečí, ty má zatvrzelosti, ty má věčnosti“. J. W. Goethe (1972) napsal: „Cílem mé nejnvtnější touhy, jejíž muka naplňovala celé mé nitro, byla Itálie, jejíž obraz a podobenství se mi marně vznášely před očima.“ „Jen ten, kdo touhu má, tuší můj žal,“ napsal také...

Nostalgie jako stesk po domově byla pozorována již v XVI. století u vojáků, kteří sloužili v cizině, a byla nazvána „švýcarská nemoc“, protože měla pro mnohé neblahé důsledky. Proto byla spojována, to je třeba zdůraznit, nikoli s pojmem, ale

s fenoménem domov, neboť to je psychologicky vzato víc než pouhé geografické místo. Jeho opakem je cizina a odcizení jako ztráta identifikace. Z významné teorie citů F. Kruegera (1928) odvozuji někteří, že čím větší je kontrast mezi domovem a cizinou, tím silnější je vyvolaný stesk po domově. Jiná teorie se opírá o teorii vazby J. Bowlbyho (1951): stesk je generalizovaná atraktivita místa bezpečí, asociovaného s mateřskou péčí, jejímž základem je vrozená emocionální vazba dítěte na matku, a naopak, která je pro dítě zdrojem pocitu bezpečí, nikoli jen příjemného pocitu z uspokojování fyziologických potřeb, jak soudil S. Freud (1920). Ztráta pocitu domova, nikoli domova jako místa, vyvolává pocity odloučenosti či osamělosti, nejde jen o ztrátu pocitu bezpečí. Nostalgie propadali i mnozí emigranti, kteří ze své vlasti uprchli před komunistickými či jinými hrozbami a v bezpečné cizině byli úspěšní a dobře situovaní.

Společným jmenovatelem všech těchto teorií stesku či touhy je pocit bezpečí a domova. Touha po přítomnosti milovaného člověka je patrně jakýmsi derivátem pocitu domova, k němuž patří také intimita a důvěra.

Touha, ač je to jeden z nejpsychologičtějších fenoménů lidského života, unikala pozornosti odlišně laboratorní experimentální psychologie. Touha je par excellence výrazem lidské sociální přirozenosti, je bytostným znakem duševního života.

Proto spisovatel Arthur Schnitzler o ní právem napsal: „Touha je to, co živí naši duši a naplnění, a smysl života není cíl, nýbrž cesta. Neboť každá odpověď je klamná, každé naplnění se nám rozplyne pod rukama a cíl už není, když byl dosažen.“ ■

Touha s velkým T *nemůže být bláhová!*

František Houdek

Co je za tím kopcem?

Kdykoli potkám zajímavou ženu (a něčím je zajímavá každá, není-liž pravda?), bezděky se jí pokouším zaimponovat (v etologickém významu, prosím!), tak, jak to od nepaměti dělají samečci před samičkami. Toto mé chování pramení z pohlavního pudu, realizuje se pomocí dobývacích instinktů (imponování je jedním z nich).

Touha má pro mě kalibr pudu: je stejně živelná, bytostná, věřím, že nevyčerpatelná. „Instinktem“ touhy je přání coby její konkrétní, zacílený projev. (Ano, podvědomě toužím dobýt všechny ženy, ale tady a teď si přeji získat jen tu, co právě stojí přede mnou.)

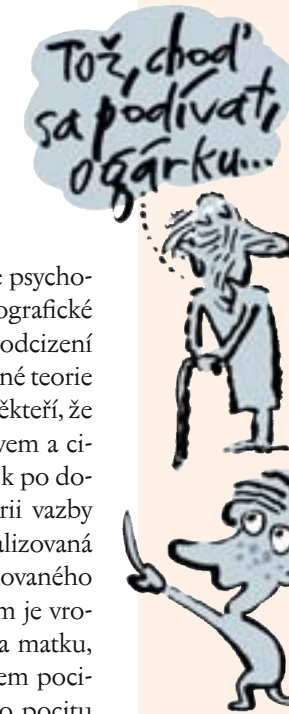
Existuje však touha, která v mé osobní hierarchii výrazně strní nad všemi ostatními. Napovím. Jistý staříček astronom s úsměvem prohlásil o svém novém kolegovi Edwinu Hubbleovi: „Chce poznat vesmír. Z toho je vidět, jak je ještě mlád...“ Jádrem Hubbleovy mladické naivity spočívá v dokonavém slovesném vidu – on nechce poznávat, nýbrž poznat! Nu, Hubble později objevil rozpínání vesmíru a podstatně tím přispěl k jeho poznávání.

Ano, myslím si, že nejvyšší ze všech možných lidských tuh je zvědavost, vrozená (a poté rozvíjená) touha po poznání. Tušil jsem to už dlouho, avšak od letošního června jsem o tom napevno přesvědčen. Tehdy jsem na náměstí v Telči zhlédl starší povídkový film Vojtěcha Jasného Touha. Neviděl jsem ho prvně, ale po drahých letech poprvé jako velmi dospělý muž. Na doslovném znění zde nezáleží; hrdina povídky O chlapci, který hledal konec světa, se táže dědinského pamětníka: „Staříčku, co je za tím kopcem?“ „Tož chod' sa podívat, ogárku,“ odpovídá s úsměvem dědeček. Chlapec dychtivě vyběhne na vrchol. Před okouzleným zrakem se rozklene čarokrásné panorama valašské krajiny, leč běda!, zakončené dalším kopcem...

Je ovšem rozdíl poznat ve smyslu vidět (setkat se, zakusit) a poznat jako porozumět (třeba muži a ženy se běžně poznávají, fyzicky i dosti intimně, ale jen výjimečně se také pochopí). První typ poznání tedy sbírá zážitky, čím víc, tím líp, proto nutně povrchní. Druhý preferuje prožitky, pídí se, jde do hloubky, hledá souvislosti, snaží se přijít věcem na kloub.

Jeden z nejbystřejších mozků v dějinách René Descartes si posteskl: „Dal bych všechno, co vím, za polovinu toho, co neznám.“ Vskutku, nebyl zrovna skromný!

A teď, prosím, nesmějte se: mojí největší, vpravdě osudovou touhou je porozumět světu – přírodě, člověku a hlavně, hlavně tomu velkolepému neuronovému vesmíru uvnitř každého z nás – lidské duši. Bláhové, říkáte? Necht', Touha s velkým „T“ přece nemůže nebýt bláhová! ■

S touhou je to *jako se vším v životě*. Má mnoho poloh.

Libuše Koubská

O marné touze

Moje babička, která se narodila před sto dvaceti pěti lety, toužila letět letadlem nad Niagarskými vodopády. Taky toužila stát se učitelkou matematiky a vzít si za muže člena symfonického orchestru. Ani stupínek, ani filharmonik, ani Niagara shora se jí nespínily. Když jsem měla poprvé možnost navštívit americký kontinent, dala jsem si do kabelky babiččin bílý, pečlivě ažurovaný kapesník s ručně vyšitým monogramem a už někde nad Grónskem jsem si ho položila na klín. Babička byla v té době desítky let po smrti.

Jeden spisovatelský ctitel, který se mi zas až tak nelíbil, mi kdysi vepsal do své knížky věnování: Věčně nenaplněné touze. Čas od času jsem knížku otevřela a toužebně si prohlížela věnování. Naposled teď,

když píšu tenhle text. Uznejte, že to zní úžasně, i kdyby to dotyčný nemyslel vážně.

Jiný, dejme tomu poloctitel, mi přiložil do dopisu na chmelovou brigádu výstřižek z Literárních novin, které publikovaly povídku Milana Kundery Zlaté jablko věčné touhy. Později byla zařazena do mistrových Směšných lásek a termíny registráž a kontaktaž zklasičtěly. Tenkrát jsem se trápila, přesvědčena, že mi poloctitel dává najevo, že nejlepší fáze je holky balit, a když už jsou sbalené, jako to bylo v mém případě, jít zas o dům dál.

Stárnoucí paní docentka, která nás na vysoké škole učila světovou literaturu, pronesla v jednom podzimním podvečeru, kdy jsme při přednášce o Gilgamešovi zvlášť

otravovali, památnou větu: „Vy kašpaři, vy si voddychnete, až vás žlázy přestanou honit po světě.“ O paní docentce se říkalo, že byla předobrazem Ireny, vystupující ve Škvoreckého románech. Kdyby se Josef Škvorecký nedostal do jejího valenčního pole, nevzniklo by to krásné čtení. Valence je, jak mě také naučili ve škole, definována jako pole, kde všechny síly směřují k určité oblasti.

Odborníci rozlišují tužbu a touhu. Tužba neboli aspirace je konkrétnější a realističtější. Aspirovat se dá na funkci šéfa nebo prezidenta, ale zlaté jablko věčné aspirace? To je očividný nesmysl. Chudinka aspirace na rozdíl od touhy také nemůže být žhavá, sladká, spalující, neurčitá, drásavá. Aspirace nemůže být věčná, touha ano.

Uvědomila jsem si to plně, když jsem po přeletu Atlantiku dojatě smrkala do mušelínového kapesníku nad jejími sny. Nad tím, jaké je měla. Nad tím, že je měla. Že jí ta Niagara vydržela až za hrob. ■

Druhá poloha touhy však může být velmi pozitivní. Je to ta touha, která nás nutí dělat krásné věci. Spisovatel touží napsat dokonalý román, malíř namalovat skvostný a originální obraz, vědec touží pokořit zhoubnou nemoc úspěšným výzkumem, sportovec překonat světový rekord. Člověk odjakživa toužil po dobytí vesmíru, alchymisté toužili najít tajemství výroby zlata apod. Touha se tedy v těchto případech stává tím správným motorem, ženoucím lidstvo k pokroku.

Horší už je to, že se i do těchto pozitivních poloh touhy dostávají negativní prvky, pramenící z obyčejných charakterových vlastností lidí. Najednou touha uspět i v těch nejvyšších oblastech lidského snažení se může proměnit v nechutný konkurenční boj, k probouzení nejnižších lidských pudů a tudíž k porušování nejzákladnějších elementů morálního kodexu.

Je tedy touha pocitem pozitivním, či negativním? Jasnou odpověď asi nenalezneme. S touhou je to jako se vším v životě. Má mnoho poloh. Nic není černobílé. Jasně je jen to, že bez touhy by nebylo nic. ■

Michael W. Pospíšil

Touha je motorem lidského bytí

Nebýt touhy, nebylo by snad ničeho, počínaje lidským pokolením. Nevědecky řečeno, všechno začalo v Ráji. Znáte to – Adam a Eva, jablko, had... Touha po poznání byla tím prazdrojem všech ostatních tuh. Najednou si člověk uvědomil, že by chtěl to či ono, najednou začal soutěžit s ostatními lidmi, porovnávat se, snažit se druhého překonat v mnoha směrech.

Touha tak byla zdrojem i prvních velkých svárů. Člověk začal toužit po prostoru, v němž žil někdo jiný. Srovnával své životní místo a zjistil, že ten druhý je na tom lépe, protože jeho chýše je u vody nebo ve stínu korun stromů... A začaly půtky, pak menší boje a nakonec války.

To, co způsobuje touha po něčem či po někom, má dvě základní polohy. Ta první je negativní, jak už bylo naznačeno nahore. Touha, neomezovaná základní-

mi etickými pravidly, se stává motorem vedoucím k neporozumění a posléze k otevřeným konfliktům. Společenským, politickým i válečným. Tomuto procesu, vyprovokovanému na začátku touhou, se v praxi samozřejmě říká jinak. Obě strany v konfliktu mají svou pravdu, důvody, vysvětlení. Spravedlnost je pochopitelně rovněž na obou stranách. Alespoň tak to bývá proklamováno těmi, co se pro svou touhu něčeho dosáhnout uchylují k těm nejnižším formám lidského chování. Touhu lze zde mnohdy nahradit slovem závist. Nebo kariérismus. Či politikaření, stačí si vybrat...

